

„Stal se ze mě pořádný Němec“

Rozhovor s Miloslavem Kollerem o tom, jak byl během války unesen do Německa na převýchovu

PAVLA PLACHÁ

Až do svých čtyř let žil Miloslav Koller s rodiči a sourozenci na samotě poblíž Nebahov u Prachatic. Spokojený život se rodině rozpadl v roce 1942. Kvůli německé národnosti musel otec narukovat do Wehrmachtu a všech pět dětí nacisté matce odebrali, protože jim podle nich jako Češka nemohla poskytnout „řádnou německou výchovu“.

Pane Kollere, můžete říct něco o sobě a své rodině?

Narodil jsem se 2. září 1937 na samotě u Miesbauerů, tehdy u Brožů. Rodiče byli soukromí zemědělci. Bylo nás pět dětí, čtyři bratři a jedna sestra. Já byl předposlední, poslední byl brácha Běďa. Ten už ale nežije, ani ostatní moji sourozenci.

Pamatujete si, kdo vás v roce 1942 odvedl z domova?

To byli nějací úředníci. Zařídil to vedoucí NSDAP v Nebahovech Albrecht, který chtěl, aby se dal otec na politiku. Otec odmítl, tak ho poslal na vojnu. Že je Němec a že musí. A tím

Miloslav Koller při rozhovoru, Nebahov, květen 2023 (foto: Milan Koller)

pádem že máma by nás nemohla vychovat řádně německy.

Maminka byla Češka a tatínek Němec?

Maminka byla od těch Brožů z chalupy, tatínek z nedalekých Frantol, ty byly německé. Byl ale jen napůl Němec, ze smíšeného manželství.

Rodiče se brali v šestadvacátém roce.

Vzpomínáte si na den, kdy vás rodičům vzali?

To si pamatuju. Chodili k nám a my dělali, že nejsme doma, všechno bylo zavřené, okna zatemněná. Máti je zavírala, aby si mysleli, že jsme pryč, že jsme na návštěvě v Jámě

František a Marie Kollerovi se syny Miloslavem a Benediktem v roce 1941, krátce předtím, než jim byly děti odebrány (foto: archiv rodiny Kollerových)

u příbuzných, u mamčinina bratra. A oni pořád chodili, brali za kliku a my ani nedutali. Pak nějaký čas nechodili a maminka říkala, že se na to už vykašlou. Tak jsme už nic nezavírali, a najednou k nám vtrhli a sebrali nás.

Všech pět dětí?

Jo, všichni jsme byli pryč. V Německu jsme pak skončili já a Běda. Sestra Máňa byla v Klatovech v nějakém dětském domově a brácha Bohouš ve Strakoncích. Zůstali v Čechách a jezdili někdy domů na návštěvu, měli povolenky. Nejstarší bratr Franta byl taky v Německu a nakonec musel na vojnu. Bojoval chvíli ve Francii a byl tam pak v zajetí u Američanů. A potom se vrátil domů.

Maminku nechali doma?

Tátu odvedli, tak zůstala doma sama. Starala se o hospodářství, dali jí tam jednoho mladého kluka, aby jí pomáhal. Pocházel ze samoty u Boráků, jenže chodil s holkou, tak si dovedete představit, jak to asi vypadalo. Akorát si odbyl to svoje a bylo mu jedno, jestli hospodářství půjde, nebo ne.

Co se s vámi dělo bezprostředně poté, co vás odebrali rodičům?

Odvezli nás do Prachatic, někam do Horní ulice, kde byl Schülerheim¹, jak tomu říkali. Tam jsme byli nějaký čas s mladším bratrem. Byl ještě v peřince, mně byly čtyři roky.

Pamatuje si, že by vás nějak lékařsky vyšetřovali nebo přeměřovali?

To si nepamatuju. Jen pořád mluvili o tom, že musíme být Němci a musíme jít na výchovu do Německa. Bylo

nás tam kolem dvaceti, pětadvaceti dětí.

Jak dlouho jste byl v Prachaticích?

Asi tři měsíce. Z domova nás sebrali po Novém roce 1942 a do Německa nás odvezli před Velikonocemi. Pamatuju si to proto, že jsem se v Prachaticích motal kolem nějaké spíže, kde byly párky a salámy, a ptal jsem se, kdy to dostanu. Prý že až na Velikonoce. A o Velikonocích jsem tam už nebyl, takže jsem to neochutnal.

Jak se k vám v Prachaticích chovali?

Byly tam něco jako zdravotní sestry, ale chodily v civilu. Byly přísné. Třeba jedna holka nemohla vstát, tak ji čaply, strhly z postele a zlomily jí při tom ruku. Taky nám říkaly, že se musíme naučit německy. My jsme německy neuměli, poněvadž jsme doma mluvili jenom česky.

Pamatujete si, kam do Německa vás převezli?

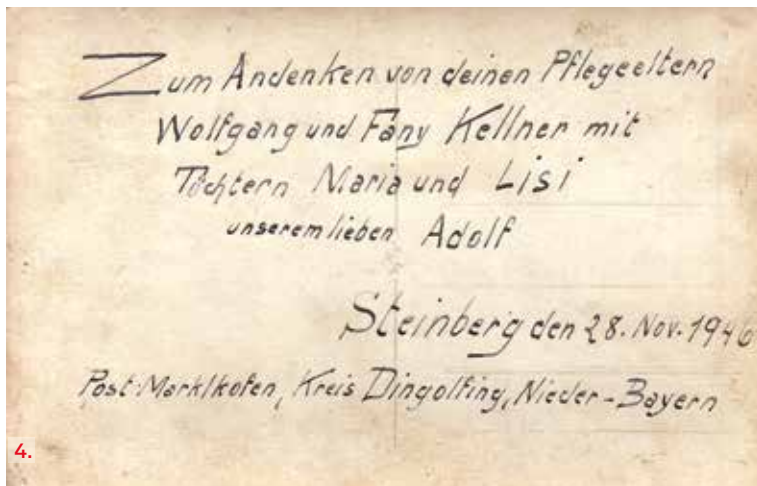
Já jsem byl nejdřív u jedněch lidí, už nevím, jak se ta vesnice jmenovala. Vlastnili pilu a malé hospodářství.

Bylo to na samotě u potoka a moc dobře jsem se tam neměl. Třeba jsem se v noci počůral, tak mě ta paní chytla za nohy a vystrčila hlavou dolů z okna, a že mě pustí do toho potoka. To byla rodina, která neměla děti. Já u nich nebyl spokojený, a když chodili od těch úřadů a zajímali se, jak se mi tam líbí, říkal jsem, že moc ne, že je na mě ta paní zlá, že moje maminka byla hodná. A nechtěl jsem ji oslovovat maminko. Říkal jsem jí: „Moje maminka byla hezká a hodná a ty nejsi.“ A taky to mezi nimi vypadalo na rozvod. Tak jsem říkal, že chci pryč. A jak od toho úřadu jezdila nějaká paní a ptala se mě, jak se mám, já odpovídal, no nejsem spokojený, a ona že půjdu někam jinam.

Co se stalo pak?

Po dlouhé době přijela nějaká slečna a řekla mi: „Tak, chlapečku, pojedeme pryč.“ Jeli jsme vlakem a ona se mě ptala, kde bych chtěl být, jaké bych chtěl mít náhradní rodiče. Já na to, že jsem zvyklý, že naši měli doma dobytek, kozu, drůbež a slepice. „Vím o takových lidech.“ A pak vlak zastavil, my jsme vystoupili a šli do domu na kraji vesnice.

1 Tzv. žákovský domov neboli internát.

Tyto fotografie dostal Benedikt Koller v roce 1946 na rozloučenou od svých německých pěstounů: 1. Benedikt Koller jako malý Němec Adolf Kellner 2. „To byla moje maminka Mari Kellner“ (ve skutečnosti nevlastní sestra Maria) 3. „Našemu milému Adolfovi na památku od rodiny Kellnerových ze Steinbergu“ 4. „Na památku od tvých pěstounů Wolfganga a Fany Kellnerových s dcerami Mariou a Lisi, našemu milému Adolfovi, Steinberg 28. listopadu 1946, pošta: Marklkofen, okres Dingolfing, Dolní Bavorsko“ 5. Dům rodiny Kellnerových (foto: archiv rodiny Kollerových)

V archivu ČTK se dochovalo několik snímků z návratu nalezených československých dětí do Prahy dne 4. dubna 1947, mezi nimi i fotografie obou chlapců, Benedikta a Miloslava s jejich otcem Františkem Kollerem – na snímku uprostřed (foto: ČTK)

Paní selka byla sama doma a uvítala mě slovy: „*Chlapečku, tak tady budeme spolu.*“ Provedla mě a já šel hned do maštale mezi dobytek. A pan manžel že je v práci. On byl u dráhy. Už nemusel na vojnu, byl starší, ale když někde bombardovali nádraží, musel to tam dávat do rychtyku. Přišel o půlnoci, koukal, že vidí kluka. A ráno pak, že budu chodit do školky. Tam se mi to ale moc nelíbilo. Samé německé děti a já uměl německy jen částečně.

Jak vám v té rodině říkali?

Tam jsem byl Horst. Já jsem si to jméno skoro vybral. Říkali, že se nemůžu jmenovat Miloslav, že musím mít nějaké německé jméno, a jaké bych chtěl. Něco jsem zkomolil, a ona že

Horst. Tak jsem kývnul, že jo, a tak mi říkali Horst. A příjmení jsem měl podle nich, Wöhner. Jak se jmenovala ta první rodina, už nevím.

Pamatujete si, kde ta druhá rodina bydlela?

V Unterlangenstadt, Landkreis Kronach. To je tak osmdesát sto kilometrů od Chebu. Ona byla vdova, podruhé vdaná. A on byl starší, tak neměli děti. Byli na mě hodní. Když přijeli Američani, že musím do Čech, nechtěl jsem od nich pryč.

Po rodičích se vám nestýskalo?

Ale jo, ale o nich jsem neměl šajn, jak se říká. Tatínek psal dopisy, že počká, až se k němu vrátím. Ti první lidé, u kterých jsem byl, když mi

přišel dopis, tak ho hned zabavili. Ti druzí řekli, že táta psal, ale co je to platné, že je válka a že jsem u nich a že budu jejich, že nikoho jiného nemají, že po nich všechno zdědím. A já s tím souhlasil. Počítal jsem, že tam budu pořád. Říkal jsem jim tatínku a maminko. Tam jsem mluvil jenom německy. Stal se ze mě pořádný Němec. Česky jsem zapomněl.

Začal jste tam chodit do školy?

Ano, a ve škole mi to celkem šlo. Když jsem něco první uhádl, dostal jsem svatý obrázek. Byl jsem hnedle vzorný žák.

Kamarády jste měl? Nepředhazoval vám někdo, že jste Čech?

Když jsem šel do školy, kluci na mě šli, že jsem Čech, že mě zbijou. Tak jsem je kopal, takové rvačky byly. Ale ve škole jsem se celkem dobře chytil.

A jak to bylo, když skončila válka?

Najednou bylo po válce. A že musím zpátky do Čech. Začali se o mě zajímat Američani, UNRRA². Kolikrát přijeli, že musím zpátky. Jednou jsem šel ze školy z náboženství a už po cestě mi lidi říkali: „*Jsou u vás Američani a chtějí, aby ses vrátil do Čech.*“ Přišel jsem domů, tam byl pan Vondráček, Čech. Povídal, že se musím vrátit domů, a já že nechci. A on na to, že by mě tam nechali, ale že když o mě rodiče žádají, musí to vyřídit. Tak mě odvezl. Jezdil jsem s ním v autě po Německu, kde sháněl další děti. Přenocovali jsme v nějakém hotelu.

² Mezinárodní organizace UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) na pomoc státům postiženým válkou. Mimo jiné se podílela i na pátrání po ztracených dětech.

Já brečel a byly tam takové slečinky, které mi říkaly: „*Chlapečku, nebreč,*“ a šmajchlovaly se se mnou.

Kde jste se shledal s bratrem?

V Prienu, v tom městě byl sběrný tábor, čtyři hotely, a v každém byly děti, které svezli z Francie a ze všech okupovaných států, kde nacisté kradli děti. Pak jsem se dozvěděl, že už by tam měl taky být Běda. Bylo mi řečeno, abych nechvátal, že je nemocný. V neděli po obědě jsem šel na návštěvu do jeho hotelu a tam jsem se s ním setkal, po čtyřech letech.

Kde byl váš bratr za války?

Ve Steinbergu, když jedete tady za hranicemi na jih. My jsme o sobě nevěděli. On byl jen v jedné rodině, kde měli dvě dcery. Ten pán byl truhlář a chtěli, aby byl Běda jednou taky truhlář.

Pamatujete si na návrat domů?

Ono se to protahovalo. Plánoval se odsun dětí do zemí, odkud pocházely. Pamatuju si, že byl transport do Francie, předtím do Jugoslávie, do Polska a teprve pak přišla řada na transport do Čech. Odvezli nás do Mnichova na nádraží a odtamtud jel vlak přes Plzeň až do Prahy.

Čekali na vás na nádraží rodiče?

Byl tam otec. Vypustili nás na nádraží, rozkoukali jsme se. Vtom ke mně přišla jedna paní a zeptala se mě: „*Jak se jmenuješ?*“ Česky. Já nic, tak ona německy, a já povídám: „*Ich bin Horst Wöhner*“. Ona na to: „*Dobrý!*“ a šla pro tátu. Ten ke mně přišel, že je můj otec a že půjdeme spolu. Tak jsem se ho už držel. Povídám: „*Tamhle je Adolf,*“ což byl Běda. Říkám mu: „*Tohle je náš otec a pojedeme s ním domů.*“ Bědovi se taky nechtělo. Byl od malička pryč a ve Steinbergu si zvykl, rodiče si už nepamatoval. Nasedli jsme na půlnoční vlak z Prahy, přijeli jsme do Prachatic a odtamtud jsme šli pěšky až sem na samotu. Maminka byla doma, očekávala nás a jen koukala, že se po pěti letech setkává se svými dětmi.

Poválečný osud rodiny Kollerových z Nebahov

V roce 1946 přišli František a Marie Kollerovi o své hospodářství, které jim bylo jako „německé rodině“ zkonfiskováno podle prezidentského dekretu č. 12/1945. Proti rozhodnutí se odvolali. Žádost o zrušení konfiskace odůvodňovali převážně českým původem a násilným odebráním dětí v době okupace. Zdůrazňovali, že František Koller pochází ze smíšeného česko-německého manželství a jeho žena z ryze české rodiny, a jí také původně hospodářství patřilo. František Koller prý po příchodu do Nebahov splynul s ryze českým prostředím, „cítit se úplným Čechem“ a při sčítání lidu v roce 1930 se rodina přihlásila k české národnosti. Doma se mluvilo česky a děti navštěvovaly české školy. Po okupaci se František Koller sice jako Němec stal německým státním příslušníkem a jeho rodina byla vedena jako německá, ale nikdy nebyl členem žádné nacistické organizace ani spolku. Když odmítl nařízení, aby šel dělat německého četníka, byl za trest odveden do Wehrmachtu (sloužil u světlotetů při leteckém dělostřelctvu).

Až v roce 1951 rozhodl Krajský národní výbor v Českých Budějovicích, že si Kollerovi mohou své hospodářství ponechat, ale jen v držení a užívání pod podmínkou, že se o něj budou řádně starat. KNV si přitom vyhradil veškeré dispozice s majetkem. Po smrti své ženy v roce 1959 musel František Koller platit ve svém někdejším domě nájem. V roce 1961 předal své devítihektarové hospodářství JZD Nebahovy. Zemřel v roce 1977. Jeho syn Miloslav, který se nikdy neoženil, žije v Nebahovech dodnes. Všichni Miloslavovi sourozenci jsou již po smrti.

Zdroje: soukromý archiv rodiny Kollerových (vyhláška ONV Prachatic z 22. 9. 1945; korespondence mezi MNV Nebahovy, ONV Prachatic, KNV České Budějovice, Okresním akčním výborem Národní fronty v Prachaticích a manželi Kollerovými z let 1947–1951; ONV Prachatic, Zápis s odcházejícím přídělce zemědělského majetku z pozemkových reforem, č. j. Zem.-MPPR 1961/124; Výpis z pozemkové knihy katastrálního území Nebahovy 17. 1. 1991)

Miloslav Koller se synem a vnukem svého bratra Benedikta, Milanem Kollerem starším a Milanem Kollerem mladším, Nebahovy, květen 2023 (foto: Pavla Plachá)

Rodina opět pohromadě. Manželé Kollerovi s dětmi Bohumírem, Marií, Františkem, Benediktem a Miloslavem (foto: archiv rodiny Kollerových)

Jaké to bylo shledání?

Maminka měla radost, objímala nás a těšila se, že má své děti konečně všechny zpátky. Ostatní sourozenci už byli doma, protože se vrátili dřív. Já už byl větší, tak jsem si všechno pamatoval. U maminky jsem si uvědomil, jak za těch pět let zestárla. Ráno Běda začal brečet, že chce do Steinbergu. Musel si pomalu zvykat.

Kdy jste začal chodit do české školy?

Až v září 1947. Od dubna, kdy jsem se vrátil, jsem do školy nechodil. Nastoupil jsem znovu do první třídy a pak jsem přeskakoval. Postupoval jsem v pololetí vždy do další třídy, a tak jsem to doháněl. Německy jsem pak zapomněl. Rodiče měli nařídáno,

že s námi nesmějí mluvit německy, abychom se rychle předělali zpátky na češtinu.

Bylo těžké zvyknout si na to, že jste zase zpátky doma?

Ani ne. V mládí se člověk učí všechno snáz než na stará kolena.

Nepředhazovali vám například spolužáci ve škole, že jste Němec?

Některí chvíli, ale byl celkem klid. Já jsem uměl psát, počítat, diktoval a psal jsem jim úkoly, radil jsem jim. Tak si mě vážili a nenadávali mi Němčoure nebo něco takového. Akorát jsem pořád mluvil s tím německým přízvukem, třeba byla básnička „Domove, domove drahý a jediný“ a já „Tobove, tobove drajajaj“.

Čím jste se pak živil?

Nastoupil jsem na zemědělskou školu do Dubu u Prachatic, ale tam jsem vydržel dva dny. Táta mi koupil malé hospodářství, a tak jsem se živil jako soukromník. Nutili mě, abych vstoupil do JZD, ale to jsem nechtěl. Tak mě poslali v srpnu na cvičení. Vrátil jsem se až v listopadu. A mezitím se dobytek rozdělil, a místo aby se sklízelo, nic se neudělalo. Když jsem přišel, už bylo po všem. Nesplnil jsem dodávky, a že prý půjdu do basy. Říkal jsem si, když je to tak, že jsem se neosvědčil, nebudu tu. A nepůjdu do JZD a půjdu ke státnímu statku. Předseda statku mi pak zařídil, že jsem nemusel do vězení. To bylo v roce 1962. Na tom statku jsem pracoval až do penze.